

„Czy można przybliżyć piękno poezji uczniom i wyzwolić w nich twórcze możliwości?”

(Analiza przypadku dydaktycznego)

Niektórzy lubią poezję

Niektórzy-

czyli nie wszyscy

Nawet nie większość wszystkich ale mniejszość

Nie licząc szkół, gdzie się musi,

i samych poetów,

będzie tych osób chyba dwie na tysiąc.

Wisława Szymborska

1. Identyfikacja problemu

Analizowany przeze mnie przypadek należy do kategorii przypadków zbiorowych. Dotyczy uczniów jednej klasy. W dużym uogólnieniu można przyjąć, że zajmuję się oddziaływaniem sztuki-poezji na życie i osobowość tych dzieci, kształtowaniem ich zainteresowań, rozwijaniem talentów, wrażliwości pasji i gustów.

Pracuję w wiejskiej szkole. Znam dobrze środowisko moich uczniów. Połowa dzieci objętych moją analizą posiada deficyty intelektualne, część wychowuje się w rodzinach patologicznych. W zdecydowanej większości środowisko ma negatywny wpływ na rozwój intelektualny i emocjonalny tych dzieci. Istnieje prawdopodobieństwo, że stopień tego rozwoju i poziom wrażliwości uwarunkowany jest środowiskowo. Niskie wyniki uzyskiwane przez nie, trudności jakie napotykają w zetknięciu z pojęciami abstrakcyjnymi, niepowodzenia w sferze językowej i ogólna niezdolność do korzystania z nauki szkolnej – mogą wynikać ze słabych stron kodu językowego jakim się posługują.¹

Jako polonistka wiem, że uczeń musi poznawać język czytając teksty literackie; musi odbierać je ze zrozumieniem, przeżywać, odczuwać, zinterpretować, dostrzegać ich słowną niezwykłość. A dla uatrakcyjnienia nauki,

¹ B.Bernstein *Socjolingwistyczne ujęcie procesu socjalizacji. Uwagi dotyczące podatności na oddziaływanie szkoły.*(W:) Badania nad rozwojem języka dziecka. Wybór prac pod red. G.W.Shugar i M.Smoczyńskiej. PWN,Warszawa 1980, s.557-558.

często odkrycia i wspierania talentów warto czasem zorganizować lekcje „poezjowania”.

O co mi chodzi? O to, aby zachęcić uczniów do czytania poezji, do pisania wierszy. O to, aby uczniowie poznali tajniki stylu poetckiego i sami podejmowali trud poezjowania. O to, aby dzięki obcowaniu z poezją wzrosła ich kompetencja językowa i komunikacyjna. O to, aby nauczyć dzieci dostrzegania niezwykłości i cudowności w znanym im świecie poprzez kontakt z poezją i w ten sposób wychować je na wrażliwych i myślących odbiorców sztuki.

2. Geneza i dynamika zjawiska

Klasa, którą się zajęłam stanowi zespół bardzo zróżnicowany i raczej trudno określić ją mianem dobrego zespołu. Uczniowie tej klasy osiągają raczej niskie wyniki w nauce. Z moich obserwacji wynika jednak, że wśród nich jest bardzo liczna grupa dzieci wrażliwych. Ich możliwości umysłowe i zdolności nie są mniejsze niż innych dzieci a potencjał twórczy często bardzo duży. Ten potencjał postanowiłam wykorzystać. Przez dwa lata (w klasie V i VI) pracowałam z tymi dziećmi tak, aby dać im możliwość artystycznej ekspresji, przybliżyć piękno poezji, zachęcić do czytania wierszy.

Sposób w jaki uczniowie posługują się językiem kształtuje ich umysłowość, wrażliwość, nastawienia społeczne i emocjonalne. W przypadku moich uczniów dużą trudnością jest zetknięcie się w szkole z innymi odmianami języka. Świat literatury, świat poezji to nie tylko drugi po rzeczywistym obcy świat, który poznają, ale i drugi język, z jego metaforą, symboliką, alegorycznością. Jego zrozumienie jest zależne od stopnia opanowania języka.²

Praca nad poezją stwarza wiele okazji do mówienia, słuchania, pisania, czytania, rozwijania wyobraźni. Czytając lub tworząc wiersz, dziecko utrwala pisownię wyrazów, wzbogaca czynne słownictwo, poznaje znaczenie słów. Naszą pracę nad poezją zaczęłam od czytania współczesnych wierszy w klasie V po to, aby rozbudzać w moich uczniach zainteresowania tym rodzajem literackim a następnie zaprosić ich do tworzenia własnych wierszy. W ten sposób starałam się stworzyć im warunki do odkrycia bogactwa języka. W klasie VI uczniowie potrafili samodzielnie analizować i interpretować wiersze, wszyscy podejmowali próby pisania własnych, a niektórzy okazali się utalentowanymi poetami.

3. Znaczenie problemu

„Człowiek rodząc się nie dziedziczy kultury automatycznie. Dziedziczy intuicję, potrzebę wartości, potencjalne umiejętności rozpoznawania i

² M.Nagajowa. Jak uczyć s.42

rozumienia świata, który przemawia do niego i domaga się odczytania. Jest to trudna lektura. Zaabsorbowany problemami własnej egzystencji, zmagający się z jej przypadkowością, ułomnością, człowiek brnie przez gąszcz zjawisk, skojarzeń, atakujących go faktów. Szuka w nich konsekwencji i sensu, szuka wartości, które pomogłyby mu zrozumieć i przyjąć życie – wbrew temu wszystkiemu, co rani i odpycha, co wydaje się obce i niezrozumiałe. Jednym ze sposobów zaspokajania tego głodu znaczeń jest p o e z j a. Próbuje ona uchwycić prawdę o świecie i życiu w ich mgnieniu i ukazać je choć na chwilę w szerszej perspektywie; zrozumieć to, co najdalej; przedrzeć się poza ludzką powierzchnię zjawisk ku ich tajemniczej głębi. (...) Jeśli tylko chcemy, jeśli potrafimy posłuchać i zrozumieć słowo poetyckie, możemy przenieść się w ponad rzeczywistość, w cudowny świat.”³

Dla moich uczniów odkrycie tego innego świata dalekiego od ich często „ułomnej” rzeczywistości jest bardzo ważne. Wiejskie dzieci, takie jak moi uczniowie mają utrudniony dostęp do kultury, pozbawione są przez środowisko w jakim się wychowują kontaktu ze sztuką, często nie mają w swoich domach ani jednej książki, a poezja kojarzy się im z czymś wydumanym, niepotrzebnym do życia i niedostępnym. Te dzieci są jednak wrażliwymi ludźmi i tej wrażliwości należy w nich szukać i ją pielęgnować. Być może moi uczniowie nigdy nie osiągną tak wysokich wyników w nauce jak ich rówieśnicy z innych środowisk, ale może uda się rozbudzić w nich ciekawość świata, chęć poszukiwania nowych wartości, wyjścia poza krąg spraw związanych ze środowiskiem. Wierzę, że czytanie wierszy jest najlepszym na to sposobem. Żaden tekst nie przemawia tak głęboko i nie porusza tak mocno wrażliwości człowieka jak tekst poetycki. Siłą poezji jest moc uwznioślenia.

Wierzę również w możliwości twórcze każdego dziecka. Dlatego często przytaczam moim uczniom słowa Danuty Wawiłow: *„Poetą jest każdy. Nawet jeśli nie ma o tym pojęcia. Poetą – i to wspomniał – jest każde dziecko (...) Bo poezja to nie to, co się kurzy na bibliotecznych półkach, tylko to, co masz w sobie i co widzisz wokół siebie. Twój własny, niepowtarzalny, odrębny świat. Nikt nie jest w stanie zobaczyć tak jak ty. I nikt tak o nim nie napisze. Tylko ty możesz to zrobić. Im więcej człowiek ma w sobie, tym piękniejsze może pisać wiersze.”*

Ogromne znaczenie ma pomoc w rozwijaniu dziecięcej wyobraźni, wrażliwości, uczuć oraz odpowiedzialności za słowa i ich wartość. Można to czynić otwierając przed uczniami „furtkę do ogrodu poezji”. Nie chodzi o to, aby na siłę zrobić z dzieci poetów. Często ich twórczość będzie zwykłą grafomanią, ale właśnie tego nie trzeba się bać. Rola nauczyciela polega na korygowaniu, wygładzaniu, wskazywaniu właściwego kierunku. Najważniejsza jest radość jaką uczniowie czerpią z odkrywania tego, co już często dawno odkryte. Nie trzeba się bać odkrywania tkwiących w uczniu pokładów

³ B.Kryda. Krajobraz poezji polskiej. Warszawa 1992, s. 8-9

wrażliwości, bo nie o precyzję intelektualistów tu chodzi, lecz o wrażliwość człowieka. Wrażliwość połączoną z wiedzą, która powinna z czasem przekształcić się w mądrość.

Jeżeli „wiersze powinno się pisać tylko w stanie natchnienia”⁴, to i praca z poezją winna mieć coś z atmosfery sacrum, niecodziennego spotkania, podróży w świat wyobraźni, twórczego myślenia, artystycznego działania.

4. Prognoza

Prognoza negatywna:

Gdybym nie podjęła żadnych działań w tym zakresie, uczniowie:

- czytanie poezji traktowałoby jako szkolny przymus
- nie mieliby okazji do mówienia, słuchania, pisania, czytania, rozwijania wyobraźni.
- nie odkryliby jakie wartości niesie ze sobą czytanie poezji
- nie potrafiliby samodzielnie interpretować wierszy
- nie kształciliby własnej kompetencji językowej
- nie rozwijałyby wrażliwości
- nie mieliby okazji do ujawnienia i rozwijania talentów poetyckich
- nie mieliby motywacji do twórczych poszukiwań

Prognoza pozytywna:

Działania podjęte w celu przybliżenia uczniom piękna poezji i rozbudzenia w nich możliwości twórczych sprawią, że uczniowie:

- zainteresują się poezją
- będą czytać, słuchać, mówić, pisać, kształcić swoją kompetencję językową i komunikacyjną
- będą uczyć się odpowiedzialności za słowa i ich wartość
- odkryją bogactwo języka
- polubią czytać wiersze
- odkryją wartości jakie niesie ze sobą obcowanie z poezją
- znajdą inspirację do pisania
- będą rozwijać wyobraźnię i wrażliwość
- ujawnią talenty poetyckie i będą je rozwijać
- będą mieć okazję do prezentacji własnego dorobku
- odczują czym jest „radość pisania”

5. Propozycje rozwiązania

- I. Lekcje „poezjowania” – czytania i pisania wierszy

⁴ S. Bortnowski, Jak uczyć poezji?, Warszawa 1992

- II. Organizacja spotkania z poetą
- III. Wydanie tomiku poetyckiego
- IV. Organizacja wieczorku poetyckiego
- V. Przygotowanie i prezentacja programu poetycko-muzycznego prezentującego dorobek artystyczny

6. Wdrażanie oddziaływań

Praktyka i ciągle poszukiwania przekonały mnie, że jedną z bardzo ważnych metod jest nauczanie przez przeżywanie.

Aby uczniowie mogli przeżyć na swój sposób pierwsze zetknięcie z określonym tekstem lirycznym, obmyślamy ciekawy sposób jego prezentacji. Niech to będzie chwila niezwykła; tak jak poznaje się kogoś pierwszy raz w życiu. Ciekawi wówczas wygląd, wypowiedziane słowo, temat wypowiedzi. Najczęściej prezentację ograniczamy do własnej prezentacji lub wysłuchania gotowego nagrania z płyty. Tak niewiele potrzeba, aby nastrój spotkania z wierszem spotęgować, odświeżyć. Może to być recytacja z muzyką w tle, zapalona na świeczniku świeczka, obok portret, otwarty tomik wierszy, może kartka papieru na stoliku i odłożone pióro tak jakby poeta przed chwilą wyszedł; może przewieszony płaszcz na poręcz krzesła lub powieszony na wieszaku, bo jeszcze tu wróci. Nie bójmy się sztuki teatru na lekcjach poezji. Może go również zastąpić forma współczesnego happeningu. Wszystko zależy od tematyki utworu .

- I. Lekcje czytania poezji odbywają się na języku polskim często, w mojej analizie szczególną uwagę chcę zwrócić na te, które zainspirowały uczniów do własnych twórczych poszukiwań w poetyckiej formie.

TEMATY TYCH LEKCJI TO:

1. „Słońce na pocztówce z Meksyku – na podstawie wiersza E.Nowosielskiej *Pocztówka z Meksyku*” (kl.V)
 2. Tyle niezwykłości dzieje się w przyrodzie – wiersz wyrażający zachwyt nad przyrodą (kl.V)
 3. Każdy może być poetą.... – piszemy haiku (kl.V)
 4. Spójrzmy na świat inaczej – Cz.Miłosz "Przypowieść o maku" (kl.VI)
 5. Ja wobec Wszechświata – technika swobodnych tekstów (kl.VI)
- II. Pewnego grudniowego dnia zorganizowałam *Poranek Literacki*, na który udało mi się zaprosić panią Elżbietę Śnieżkowską-Bielak – poetkę, autorkę wierszy dla dzieci, poetyckich adaptacji baśni, autorkę kilku tomików poezji dla dorosłych, członkinię Stowarzyszenia

Pisarzy Polskich. Podczas spotkania uczniowie słuchali wierszy poetki i rozmawiali o poezji. Mieli też okazję pochwalić się własnymi utworami. Ich twórczość spotkała się z wysoką oceną poetki, usłyszeli wiele słów uznania.

- III. Wiersze pisane przez uczniów zostały przepisane i wydane w formie tomiku poetyckiego pt. „*Człowiek i Wszechświat*”. Uczniowskie tomiki były sprzedawane i rozdawane podczas Festynu Rodzinnego.
- IV. W klasie VI odbył się wieczorek poetycki „*Miłość niejedno ma imię*”. Podczas, którego uczniowie recytowali samodzielnie wyszukane bądź napisane wiersze o miłości.
- V. Wspólnie z nauczycielem muzyki opracowaliśmy program poetycko-muzyczny „*Nasza Szkolna Poezja*”, służący prezentacji dorobku artystycznego uczniów. Młodzi poeci recytowali swoje utwory podczas Festynu Rodzinnego w szkole oraz na forum gminy podczas IV Biesiady Samorządowej we Lwówku Śl.

7. Efekty

Na podstawie przeprowadzonych działań mogę śmiało stwierdzić, że założone przeze mnie efekty zostały osiągnięte. Moi uczniowie zainteresowali się poezją; czytali, słuchali i recytowali wiersze. Ponadto znaleźli inspirację do pisania, ujawnili talenty poetyckie i mieli okazję do prezentacji własnego dorobku.

Po dwóch latach wdrażania oddziaływań pokusiłam się również o zadanie uczniom kilku pytań dotyczących ich stosunku do poezji. Zrobiłam to przy pomocy anonimowej ankiety pt. „Poezja” autorstwa Wiesławy Barbary Jędrzejewskiej zamieszczonej w poradniku dla nauczyciela „Jak oglądać świat w klasie szóstej ?” wydawnictwa Arka.

Co mówią liczby? - Analiza ankiety:

1 Poezja kojarzy się moim uczniom najbardziej z:

uczuciami - 8 odp.

recytacją - 7 odp.

muzyką - 4 odp.

uczeniem się na pamięć - 2 odp.

2. Zdaniem uczniów wiersze są pisane dla:

wszystkich ludzi - 14 odp.

ludzi wrażliwych (wybranych, niektórych)- 4 odp.

nich – 2 odp.

3. Czytanie wierszy to dla nich:

przyjemność – 12 odp.

oderwanie się od problemów – 8 odp.

poznanie uczuć innych ludzi – 7 odp.

(nikt nie opowiedział – kara)

4. Czytają wiersze, bo:

l u b i ą j e – 10 odp.

odczuwają (czasem) taką potrzebę – 6 odp.

aby uniknąć złej oceny – 4 odp.

każą im – 2 odp.

5. Przeczytali ostatnio z własnej woli, poza obowiązkowymi:

w i l e w i e r s z y – 7 odp.

1-2 wiersze – 3 odp.

3-4 wiersze – 3 odp.

bardzo dużo – 2 odp.

ani jednego- 1 odp.

6. Lubią wiersze:

m i ł o s n e – 11 odp.

opiewające piękno przyrody – 6 odp.

refleksyjne – 2 odp.

nie lubią wierszy – 1 odp.

7. Najbardziej odpowiadają im wiersze:

r y m o w a n e – 12 odp.

współczesne – 6 odp.

klasyków (Kochanowski, Krasicki, Mickiewicz, Słowacki...) – 5 odp.

8. W wolnym czasie sięgają po wiersze:

czasem – 7 odp.

często – 7 odp.

bardzo często – 2 odp.

bardzo rzadko – 3 odp.

nigdy mi się to nie zdarzyło – 0 odp.

9. Wśród nazwisk poetów, które pamiętają pojawiają się najczęściej:

Mickiewicz – 9 odp., Słowacki – 5 odp., Kochanowski – 5 odp., Krasicki – 4 odp.,

Szyborska – 3 odp., Miłosz – 2 odp., Herbert, Różewicz, Gałczyński, Twardowski

10. Do czytania poezji zachęcają ich:

nauczyciel(-ka) języka polskiego – 10 odp.

rodzice – 6 odp.

nikt ich nie zachęca – 3 odp.

środki masowego przekazu (radio, TV, prasa...) – 1 odp.

jedna osoba napisała, że odczuwa potrzebę czytania

11. Swoje wiersze:

pokazują nauczycielce j.polskiego – 7 odp.

pokazują kolegom, koleżankom – 5 odp.

czytają rodzicom – 5 odp.

piszą do szuflady (nikt o nich nie wie)- 1 odp.

5 osób w ogóle nie pisze wierszy

12. Jeśli piszą wiersze, to dlatego, że:

lubią poezję – 8 odp.

odczuwają taką potrzebę – 7 odp.

mają coś do powiedzenia – 5 odp.

chcę komuś coś wyznać- 3 odp.

13. Swój najpiękniejszy wiersz:

zadedykowaliby komuś bliskiemu (chłopak, dziewczyna) – 9 odp.

posłaliby na konkurs poetycki – 5 odp.

poświęciłiby komuś z rodziny – 4 odp.

przekazaliby do druku – 2 odp.

**14. Interesowanie się poezją, czytanie zdaniem moich uczniów:
uczy wrażliwości, subtelności, delikatności... – 9 odp.**

pomaga w wyznawaniu uczuć – 6 odp.

jest niezrozumiałe dla moich znajomych – 4 odp.

15. Być poetą według nich znaczy:

widzieć inaczej niż inni – 6 odp.

czuć więcej, inaczej niż inni – 6 odp.

widzieć więcej niż inni – 2 odp.

widzieć lepiej niż inni – 2 odp.

16. Poeta to ich zdaniem:

ktoś, kto pisze dużo wierszy - 10

powołanie - 7

zawód - 4

misja – 1

człowiek niezwykły

ktoś, kto rozwija umysł

Tyle liczby. Jakie z nich wysnuwam wnioski?

Jestem zadowolona z odpowiedzi moich 12-13latków. Wynika z nich to, co chyba dla polonisty w dużej mierze jest najważniejsze- kojarzą poezję z uczuciami, czytanie wierszy to dla nich przyjemność, czytają wiersze, bo lubią to robić, poezja uczy ich wrażliwości, subtelności, delikatności. Ogromnie cieszy mnie fakt, że odczuwają potrzebę pisania wierszy a napisane utwory większość z nich pokazuje właśnie mnie – swojej nauczycielce. A być poetą znaczy dla nich widzieć i czuć inaczej niż inni.

Myślę, że dla moich uczniów furтка do ogrodu poezji została szeroko otwarta. Nasza wspólna praca nad poezją, a szczególnie jej efekty są źródłem niewątpliwej satysfakcji dla ucznia i nauczyciela. Dzieci z przyjemnością czytają wiersze, piszą własne i są zadowolone z tego, że są czytane. Satysfakcja nauczyciela ma oczywiście inny charakter. Miło jest obserwować jak uczniowie kształcą umiejętności językowe. Przede wszystkim jednak ważne jest, że pisząc odczuwają „radość pisania”.

Tekstów pojawia się coraz więcej. Wykorzystuję każdą okazję na przybliżanie dzieciom piękna poezji i poszukiwanie poetów.

